

Kapitola 4.

Asyrská říše

Na horním toku řeky Tigris v Mezopotámii se rozkládalo území nazývané Asýrie. Její dějiny byly rozděleny na tři historická období:

- **Staroasyrské období** (asi 19. – 14. století př. n. l.)
- **Středoasyrské období** (zhruba 14. – 9. století př. n. l.)
- **Novoasyrské období** (9. – 7. století př. n. l.)

Vzhledem k nedostatku věrohodných pramenů není možné přesně určit počátek **staroasyrského období**. O samotném původu etnika, které dnes nazýváme Asyřané se rovněž dodnes vedou spory. Pravděpodobně se jednalo o kočovníky, kteří se pohybovali po roce 2500 př. n. l. v oblasti dnešního severního Iráku a nejspíš si podrobili místní malé městské státy. Podle dochovaného seznamu žilo prvních 17 vládců ve stanech, což podporuje teorii o dobytí prvního hlavního města Asyrské říše **Aššúru** nomádskými kmeny. I jména dalších panovníků známe pouze z nápisů mnohem mladších asyrských vladařů, kteří je uvádějí jako své předky. Jak dokládá nejstarší dochovaný asyrský nápis zhruba z roku 2225 př. n. l., jehož autorem je **Zariku z Aššúru**, místodržitel urského vládce Amarsína, malý městský stát na severu Mezopotámie se poprvé začal územně rozšiřovat během vlády **Ilušumy Aššúrského** (2056 – 2040 př. n. l.) a jeho syna **Irišu I.** (asi 2039 – 2019 př. n. l.), kteří ovládli většinu svých sousedů na Tigridu a také oblast jižní Babylónie. Na přelomu 19. a 18. století př. n. l. se zmocnil vlády v Aššúru syn amoritského náčelníka **Šamši – Adad I.** (zhruba 1813 – 1781 př. n. l.), který jej spolu s Ekallatem a Mari začlenil do své říše v severní Mezopotámii. Na ovládaných územích zatím Asyřané neuplatňovali vládu teroru a deportací, jak bude podrobně popsáno později. Jejich vazalové podepisovali s vladaři v Aššúru obchodní smlouvy a museli jim samozřejmě odvádět daně. Slabost vylíčeného imperiálního systému se ukázala brzy po smrti Šamši – Adada I. Jeho syn a nástupce **Išme-Dagán** (1781 – 1741 př. n. l.) již zcela ovládal jen území mezi Aššúrem, Ninive, Arbelou a Nuzi. Další panovníci byli již jen uzurpátory trůnu, kteří museli rovněž čelit tlaku okolních mocností – Babylonské, Egyptské a Chetitské říše a státu Mitanni. Není zcela jasné, čí vliv nakonec zvítězil, ale předpokládá se, že Aššúr se stal prostě jedním z mnoha vazalských států, které často měnily své pány.

Během několika následujících století byli asyrští panovníci pouze lokálními vládci v městském vazalském státu, se kterým se snažili uzavřít spojení s okolními velmocmi. Změna přichází okolo roku 1400 př. n. l., kdy vnitřní dynastické spory oslabily stát Mitanni, na kterém byli Asyřané asi nejvíce závislí. Sousední Chetitská říše se rozhodla využít příležitosti a napadla svého souseda, díky čemuž se mohl **Eríba – Adad I.** (1392 – 1366 př. n. l.) stát panovníkem zcela nezávislého městského státu. Většina historiků ale pokládá za počátek **středoasyrského období** vládu **Aššur – uballita I.** (1365 – 1330 př. n. l.), který zahájil územní i mocenskou expanzi Asyřanů. Jeho vojska dobyla na severu území až k pohoří Zagros a na západě obsadila zemi Kašari. Dceru provdal za krále v Babylonu a po jeho smrti dosadil na trůn svého vnuka **Kurigalza II.** (přibližně 1332 – 1308 př. n. l.). Další zakladatelův vnuk **Arika – dén – ili** (1319 – 1308 př. n. l.) začal jako první ve svých nápisech uvádět svá vítězná tažení a jeho nástupci v zavedené tradici pokračovali, čímž zanechali současným historikům neocenitelné zdroje vojensko – historických informací. Další asyrští vládcové se snažili o upevnění své moci nad dobytými oblastmi a také o nové výboje.

Mezi dalšími panovníky středoasyrského období se do vojenských a politických dějin významněji zapsali již jen tři, i když současní historikové si nemohou vytvořit ucelený obraz o studovaném historickém období díky nedostatku věrohodných pramenů. Prvním z nich byl **Adad – nárarí I.** (1307 – 1275 př. n. l.), který porazil na společné hranici babylónská vojska a uzavřel mír se svým sousedem. Rovněž zaútočil na horské kmeny na severu a Chetitskou říši, ale nedosáhl žádných významných územních zisků. Jeho největším úspěchem bylo dobytí státu Mitanni, který se už poté nikdy mocensky nevzchopil. Největším protivníkem jeho syna **Salmanassara I.** (1274 – 1245 př. n. l.) byl kmenový svaz Uruarti (osm zemí nebo kmenů?), který sídlil na území dnešní Arménie. Pravděpodobně po vítězných bojích nechal asyrský panovník deportovat některé mladé muže do centra své říše, čímž vytvořil nový systém imperiální politiky, který jeho nástupci aplikovali až do definitivního zániku Asyrské říše. Na výstavbu svého nového hlavního města Kalchu (též Kalachu, arabsky Nimrud) nechal dopravit 14 400 Mitannců po potlačení jejich povstání, do kterého se zapojily i některé aramejské kmeny a Chetitě. Kromě nové metropole probíhaly rozsáhlé stavební projekty v Aššuru a Ninive, které začalo postupně nabývat na významu po expanzi na severu. Po smrti Salmanassara I. nastoupil na trůn **Tukultí – Ninurta I.** (1244 – 1208 př. n. l.), který pokračoval v úspěšné politice svých předchůdců. V severních pohořích si podrobil státy Kuti a Ukumani a také jako první asyrský panovník dobyl a vyplenil Babylon. Brzy se ale na jeho dvoře zformovala opoziční frakce, která do svého čela postavila některé z jeho synů. Situace se ještě zhoršila, když se po sedmi letech okupace zbavili Babylónané asyrské nadvlády.

Během palácového převratu byl Tukultí – Ninurta I. zavražděn a na trůně se rychle střídali slabí vládcové. K vnitřní stabilizaci došlo až během vlády Aššur – reša – išiho I. (1133 – 1116 př. n. l.). Celá oblast dnešního Blízkého východu musela již od roku 1200 př. n. l. čelit nájezdům tzv. **mořských národů** (viz kapitola 2.), které zničily Chetitskou říši a vytvořily mocenské vakuum a zároveň poskytly příležitost pro další expanzi politicky a vojensky silných států.

Nejzajímavější na konci středoasyrského období byla vláda **Tiglatpilesara I.** (1114 – 1076 př. n. l.). I když vedl velký počet úspěšných válečných tažení, jednalo se většinou o obranné války, jelikož Asyrská říše se ocitla pod silným tlakem aramejských kmenů. Přesto se mu podařilo podmanit si sousední stát Muškiů a rozšířit své teritorium až ke Středozemnímu moři. Kromě válečných výprav se věnoval také stavitelské činnosti a shromažďování starých textů pro královskou knihovnu. I přes jeho vladařské a vojenské schopnosti je v jedné kronice doložen vpád Aramejců, před kterým musel panovník i se zbytky svých vojsk ustoupit do bezpečí hor a nechat své nepřátele bez odporu plenit celé impérium. Po roce 1076 př. n. l. se na trůně rychle střídali slabí vládcové, kteří po čase ovládali pouze území mezi městy Aššúr, Ninive a Kalchu. Celá Asyrská říše se začala pomalu hroutit pod náporom Aramejců a až nástup silných panovníků o několik století později znamenal další územní expanzi.

Tiglatpilesar I. je některými historiky považován za zakladatele asyrského imperialismu, i když podobné ambice jsou doloženy již u Salmanassara I. a Tukultí – Ninurty I. Nově podmaněná území již neuzavírala s Asyřany jen obchodní smlouvy, ale byla přeměněna na vazalské státy, jejichž vládcové museli přísahat podřízenost asyrským „králům králů“, poskytovat jim své nerostné suroviny a platit tribut. Když své sliby nedodržovali, byli okamžitě sesazeni a z jejich států se stala asyrská provincie v čele s dosazeným úředníkem – **guvernérem**. Již během vlády Salmanassara I. jsou prameny doloženy i další dva znaky asyrské imperiální politiky. Prvním byly deportace obyvatel poražených etnik a států do centra říše. Kromě získání nové levné pracovní síly a vojáků, tak byla narušena i etnická jednota podmaněné oblasti, čímž se snižovalo riziko povstání proti Asyřanům. Druhým bylo umístění posádek na dobytých územích v pevnostech a posádkových městech, čímž byla jen upevněna moc místních asyrských úředníků nad místním obyvatelstvem a nepřímým terorem opět sníženo nebezpečí lokálních nebo i rozsáhlých povstání proti okupantům.

Od konce 11. do 9. století př. n. l. se dochovalo jen minimum věrohodných pramenů, jelikož slabí panovníci po sobě nezanechali žádné nápisy oslavující jejich vojenské nebo jiné úspěchy. Situace se začíná měnit až během vlády **Aššur – dána II.** (935/4 – 912 př. n. l.) a především jeho syna **Adad – Nárářího II.** (911 – 891 př. n. l.), kteří ukončili vnitřní krizi

a zahájili novou územní expanzi. Několika trestnými výpravami proti kmenům v horách na severu si zajistili pouze přísun koní a surovin, protože nebylo možné zde vytvořit efektivní systém okupační správy. Když mu otec uvolnil ruce, mohl Adad – Nárári zaměřit svou pozornost na Aramejce, které si podrobil po šesti válečných taženích. Poté si podrobil bývalé asyrské provincie, které ovládli Babylóňané. Následná dohoda o hranicích byla podpořena i sňatky v královských rodinách. Poté ještě rozšířil hranice své říše na severovýchodě až k hranicím státu Urartu. Adad – Nárári podle pramenů také zavedl do asyrské politiky nový princip ochrany impéria. Kolem centra vytvořil ochranný pás vazalských států a asyrských enkláv s pevnostmi. Nové a zreformované impérium zdědil **Tukultí – Ninurta II.** (890 – 884 př. n. l.), který pokračoval v politice svých dvou slavných předchůdců. Vazalský vztah k Asyřanům sice zajišťoval podrobeným panovníkům vojenskou ochranu před útoky sousedů, ale zároveň s sebou přinášel politická i ekonomická omezení, především zákaz prodeje strategických surovin mimo území říše. Reformy se také dotkly armády, kde byla posílána kavalérie vhodná pro boj v náročném terénu, kde těžké válečné měly omezenou pohyblivost.

V následujících sto letech se budou na asyrském trůnu střídát energičtí a vojensky schopní panovníci, kteří ale jen připraví svou říši na její vzestup do role starověké velmoci v polovině 8. století př. n. l. Prvním z nich byl **Aššurnasirpal II.** (883 – 859 př. n. l.), který si podrobil poslední aramejské státy a pronikl až k břehům Středozemního moře, čímž jen rozšířil ochranný kruh vazalských států okolo centra svého impéria. Svě hlavní město přemístil z Aššúru do Kalchu, kde zahájil rozsáhlé stavební projekty. Na konci jeho panování ovládali Asyřané oblast mezi dnešním jižním Libanonem a jižním Kurdistanem a také získali silný vliv v okrajových oblastech pohoří Taurus.

Hlavním cílem nového vládce **Salmanassara III.** (858 – 824 př. n. l.) se stalo území dnešní Sýrie. Před samotným tažením nechal vybudovat přechody přes řeku Eufrat a pevnost v Til Barsipu (dnešní Tell Ahmar). Nejdříve si podrobil foinická města a poté se roku 853 př. n. l. střetl u **Karkaru** se spojenou armádou vládců z Damašku, Izraele a dalších deseti států. O samotném střetnutí dochované prameny nepřinášejí žádné konkrétní informace, kromě počtu nasazených vojáků, ale historikové se domnívají, že boj skončil nerozhodně, protože obě strany se prohlásily za vítěze. I když v následujících bojích si Damašek udržel svoji nezávislost, nakonec se dobrovolně stal vazalem asyrských vladařů. Ke konci vlády Salmanassara III. ovládali Asyřané pouze oblast dnešní západní Sýrie a snažili se dobýt i sever, kde se střetávali s mocným státem Urartu. Výpravám již nevedl starý panovník, ale jeho vysoký úředník tartanu **Dajján – Aššur**. Oslabení trůnu se rozhodli využít někteří dvořané a v čele se dvěma vladařovými syny zahájili povstání, během kterého byl

Salmanassar III. zavražděn. Většina měst se sice přidala na stranu rebelů, ale metropole Kalchu zůstala pevně v rukou budoucího panovníka **Šamší – Adada V.** (823 – 810 př. n. l.), který s pomocí babylonských jednotek povstání úspěšně potlačil. Po společném vítězství zahájily obě mocnosti sérii vzájemných ozbrojených konfliktů, která trvala přes deset let. Za nedospělého následníka **Adad – nárářiho III.** (809 – 784 př. n. l.) vládla zhruba tři roky jeho matka **Šammuramat** (známá jako **Semiramis**). Krátkodobého oslabení Asyrské říše se rozhodl využít sousední stát Urartu a začal posilovat svůj vliv v současné severní Sýrii. Mladý panovník se rozhodl vyhnout přímému střetu s úhlavním nepřítelem a vytáhl proti jeho hlavnímu spojenci, Damašku. Náhlý příchod asyrských jednotek rychle obnovil loajalitu a podřízenost většiny dřívějších vazalských panovníků. V roce 805 př. n. l. Asyřané napadli Damašek, který kapituloval. Nyní se jejich vazaly staly foinická i pelištejská města a státy Edom a Izrael, které ihned rozšířily svá území na úkor porobených sousedů. Ke konci vlády Adad – nárářiho III. se Asyrská říše dostala do ekonomické krize, která způsobila další vnitřní politickou nestabilitu.

Na trůně se rychle po sobě vystřídali tři slabí panovníci (Salmanassar IV., Aššur – dán III. a Aššur – náráři IV.), čehož okolo roku 746 př. n. l. využil jeden ambiciózní muž, zorganizoval převrat a usedl na trůn jako **Tiglatpileasar III.** (745 – 727 př. n. l.). Nový vládce upevnil postavení centrální moci v impériu reformou systému provinciální správy. Guvernéři měli nyní na starost mnohem menší území a museli podávat svému panovníkovi pravidelné zprávy o své činnosti. O jejich lojalitě vladaře informovali také speciálně pověřeni úředníci, přičemž mohli využívat systém královských silnic s poštovními stanicemi, ve kterých si mohli vyměnit koně nebo přenocovat. Podobný způsob komunikace používali o několik století později i perští velkokrálové. Na dvoře každého vazalského panovníka zase působili asyrští vyslanci, čímž byla zajištěna loajalita podrobených států a etnik.

Tiglatpileasar III. vybudoval propracovanou síť špionů, díky kterým mohl vždy naplánovat každé válečné tažení do nejmenších detailů. Pro uklidnění situace v Babylónii udržoval dobré vztahy s místními městy a vybudoval zde systém vojenských sídlišť, kde umístil asyrské posádky. Několikrát také vytáhl proti Aramejcům, čímž si získal loajalitu Babylóňanů. Hlavním cílem nové expanze byla opět oblast dnešní Sýrie a stát Urartu. Dřívější asyrští vládcové považovali Eufrat za přirozenou hranici svých držav, a proto na jeho protějším břehu jen zakládali vazalské státy. Tiglatpileasar III. zde začal okamžitě budovat provincii a mezi roky 743 až 738 př. n. l. si podmanil všechny ostatní místní vládcy. Poslední odpor kladl pouze stát Unku, který se po krvavé lekcí stal novou provincií. Po zajištění zázemí roku 735 př. n. l. vtrhla asyrská vojska na území státu Urartu, ale jeho obyvatelé se skryli

do důmyslného systému pevností, čímž se vyhnuli rozhodující bitvě a Asyřané museli odtahnout aniž by dosáhli významnějších vojenských úspěchů. Příští rok oblehli asyrské jednotky Damašek, který padl až po dvou letech do rukou jeho syna, budoucího panovníka Salmanassara V. Asyřané si rovněž podrobili Amón, Moáb a Edom a došli poprvé až k hranicím Egypta. Izraelské království bylo zredukováno na oblast v okolí metropole Samaří, zatímco judský panovník se stal dobrovolně asyrským vazalem, čímž získal určité výhody. Tiglatpileasar III. poté vytvořil na území dnešní Sýrie a Palestiny několik nových provincií a vazalských států, které zde zůstaly až do pádu Asyrské říše na konci 7. století př. n. l.

Po svých úspěších na západě se musely asyrské jednotky přemístit do Babylónie, kde se roku 734 př. n. l. zmocnil trůnu chaldejský náčelník. Díky obratné diplomacii se asyrskému vládci podařilo rozdělit místní náčelníky a roku 729 př. n. l. usednout na trůn v Babylonu pod jménem Pulu. Tiglatpileasar III. také provedl ve své armádě několik zásadních reforem, které budou podrobně popsány v následujícím textu.

Po smrti svého otce usedl na asyrský trůn **Salmanassar V.** (725 – 722 př. n. l.), který dokončil dobývání Damašku a také obsadil Samaří. Jelikož nezanechal žádné vlastní oslavné nápisy, nemohou historikové dnes přesně určit, proč jeho vláda náhle skončila. Předpokládá se, že se stal obětí dalšího palácového spiknutí, po kterém se chopil moci **Sargon II.** (722 – 705 př. n. l.), asi další syn Tiglatpileasara III. Nový panovník ihned stabilizoval situaci v oblasti dnešní Sýrie a Palestiny deportací 27 000 Hebrejců a na jejich území začal usazovat Araby. Nyní se mohl zaměřit na boj proti svému úhlavnímu nepříteli – státu Urartu, jehož vládce Rosa I. zatím uzavřel obrannou koalici s Manneou, Karchemišem a Frýgií. Asyřané se nejdříve rozhodli pro zničení spojenců před útokem na svého hlavního oponenta. V letech 718 – 716 př. n. l. byla koalice vojensky rozbita a mohly začít přípravy na finální útok, který zahrnoval i boj proti Médům a Peršanům, aby nemohli vpadnout Asyřanům do zad. Válka se státem Urartu začal roku 714 př. n. l. a jednotky Sargona II. brzy dosáhly úspěchu, když porazily nepřátelskou armádu v jediné rozhodující bitvě u Umrijského jezera a její zbytky zahnyly za hradby hlavního města, které ale pravděpodobně nedobily. V roce 713 př. n. l. začaly asyrské jednotky postupně stabilizovat situaci na východních hranicích, což jim trvalo zhruba pět let. Panovník brzy musel řešit povstání chaldejských a aramejských kmenů na území Babylónie, se kterými se střetl v nerozhodné bitvě u města Déru. I když střetnutí asi skončilo nerozhodně, Asyřané uhájili svá hraniční opevnění. Roku 705 př. n. l. vedl Sargon II. tažení proti Kimmerijcům v pohoří Taurus, kde byl zabit během drobné potyčky u Tabalu.

Jeho syn **Sinacherib** (704 – 681 př. n. l.) nepokračoval v expanzivní politice svých předchůdců, ale pokoušel se vnitřně stabilizovat existující impérium. Na začátku jeho vlády

vypukla s egyptskou podporou vzpoura ve foinických a palestinských městech, během které byli sesazeni a vyhnáni někteří věrní asyrští vazalové (např.: Padi z Ekrónu). Asyrský vládce odpověděl rychlým protiútokem, během kterého sesadil nespolehlivé panovníky a nahradil je svými loutkami. Sice se mu nepodařilo dobýt Jeruzalém, údajně díky božímu zázraku, ale přesto rozdělil území Judeje svým věrným vazalům. V bitvě u Elteku rozdrtil se svými vojáky faraónovu armádu. Když uklidnil situaci na západě, mohl začít řešit krizi v Babylónii.

Roku 703 př. n. l. vypukla nejdříve vzpoura proti Asyřanům a následně mezi sebou povstalci zahájili krátkou občanskou válku, která dosadila na trůn v Babylonu Marduk – apal – idinu. Sinacherib ho se svou armádou porazil v bitvě u Kiše, zahnal uzurpátora do vyhnanství a jmenoval nového loutkového vládce. O tři roky později vypukla další vzpoura, která si vyžádala další vojenský zásah. Poté se stal panovníkem v Babylonu Aššur – nádin – šumi, nejstarší syn Sinacheriba. V roce 694 př. n. l. provedli Asyřané svou jedinou doloženou námořní invazi poblíž západních hranic státu Elam, kde zničili zbytky chaldejských rebelů. Elamský vládce využil zaneprázdněnosti svých sousedů, vpadl do Babylonu, zajal a následně zabil asyrského prince a na trůn dosadil svého loutkového panovníka. Sinacherib odpověděl roku 691 př. n. l. trestnou výpravou a střetl se s koalicí svých nepřátel v nerozhodné bitvě u Choluly. Příští rok oblehli Asyřané Babylon, který roku 689 př. n. l. nejen dobyli a vyplenili, ale celý ho srovnali se zemí a odvezli všechny posvátné relikvie do Aššúru. Sinacherib se tak pravděpodobně pokoušel zkrotit odbojné obyvatele Babylónie, jelikož na místní trůn již nedosadil žádného loutkového vládce. V posledním desetiletí své vlády nepodnikal žádná další válečná tažení a soustředil se především na kulturní rozvoj Asyrské říše. Za budoucího asyrského panovníka určil svého dlouhodobě nemocného syna Asarhaddona, proti kterému se zformovala silná opoziční frakce v čele s jiným princem. Roku 681 př. n. l. byl Sinacherib zavražděn během palácového převratu a celou Asyrskou říši postihla krátká občanská válka.

Po krátkých bojích usedl na trůn otcem předurčený syn **Asarhaddon** (680 – 669 př. n. l.), který asi trpěl i dnes nevyлéčitelnou kožní chorobou a s ní souvisejícími těžkými depresi. Díky popsanému handicapu se neustále ptal asyrských bohů na správnost svých rozhodnutí nebo na loajalitu svých úředníků. Rovněž musel přenechat velení na některých válečných taženích svým dvořanům a vojenským velitelům. Celá Asyrská říše byla ze severovýchodu napadána kočovnými kmeny Médů, Kimmeriů a Skythů. Asarhaddon sice donutil několik náčelníků, aby složilo vazalskou přísahu, ale loupeživé výpady přesto pokračovaly. Nájezdníci zaútočili také na stát Urartu, který se nyní musel spojit se svými dřívějšími asyrskými rivaly. Jiní vazalové se rozhodli spojit s kočovníky proti svým dřívějším pánům,

ale jejich vzpoura byla v letech 697 – 696 př. n. l. potlačena asyrskými veliteli. I když se jeho předchůdci vyhýbali územní expanzi a pokoušeli se o konsolidaci již existujícího impéria, Asarhaddon se rozhodl podmanit si svého posledního velmocenského konkurenta – Egypt. Faraón Taharka se rozhodl podporovat povstání některých asyrských vazalů v oblasti dnešní Palestiny, mezi kterými byl i judský panovník Menaše (698 – 642 př. n. l.). Asarhaddon ale povstání rychle vojensky potlačil a využil ho jako záminku k invazi do údolí Nilu. Asi v dubnu roku 671 př. n. l. shromáždili Asyřané všechny potřebné jednotky včetně nezbytných arabských velbloudů. Když překročili poloostrov Sinaj, většina místních egyptských vládců se dobrovolně podrobila dobyvatelům, jelikož nebyli spokojeni se svým nubijským vládcem. Tažení skončilo v červenci téhož roku a následovalo asi deset až šedesát let okupace v údolí Nilu. Navzdory bohaté kořisti se Asyrská říše nacházela v hluboké vnitřní krizi, což potvrzuje spiknutí vysokých dvorských úředníků, které Asarhaddon odhalil v roce 670 př. n. l. Příští rok vypuklo první povstání proti asyrské nadvládě v Egyptě, proti kterému sice ihned vyrazila trestná výprava v čele s panovníkem, ale během cesty k Nilu trvale nemocný vladař podlehl dodnes neurčené infekci.

Asarhaddon před svou smrtí určil, že jeho nejstarší syn Šamaš – šuma – ukína usedne na babylonský trůn a jeho mladší syn **Aššurbanipal** (668 – 627 př. n. l.) převezme vládu nad Asýrií a ostatními provinciemi. I když se zesnulý panovník chtěl pravděpodobně pokusit o uklidnění politické situace v nově postaveném Babylonu, celé impérium se již začalo pomalu rozkládat na všech svých hranicích. Situaci ještě zkomplikovalo intelektuální zaměření mladého vládce, díky kterému se ale dochovala jedna z nejdůležitějších asyrských památek – **Aššurbanipalova knihovna v paláci v Ninive**. Již v roce 667 př. n. l. musel nový asyrský vladař vést trestnou výpravu do Egypta, kde se k moci znovu dostal svržený faraón Taharka. Asyřané sice brzy obnovili svou kontrolu nad údolím Nilu, ale Aššurbanipal pověřil správou znovuzískaného území Neka a jeho syna Psammetika (též Psamtik). Oba se postavili do čela následného povstání, které okolo roku 654 př. n. l. definitivně vytlačilo Asyřany z Egypta. Na severních a východních hranicích musela Asyrská říše čelit útokům spojených kmenů Kimmeriů a Mannejců, kteří vpadli přímo do centra impéria. I když se poslední asyrští panovníci snažili udržovat dobré vztahy se státem Elam, přesto se bývalý rival neustále vměšoval do jejich politiky v Babylónii. V roce 653 př. n. l. přerostlo vzájemné napětí ve válečný konflikt. Aššurbanipal v čele své armády vpadl na nepřátelské území a porazil elamská vojska v bitvě u řeky Ulai. Mír vydržel jen do příštího roku, kdy se vzbouřil jeho starší bratr Šamaš – šuma – ukín v Babylonu s podporou Elamu. Ačkoliv byl asyrský panovník několikrát varován svými špehy, pokoušel se až do poslední chvíle odvrátit vzpouru

nenásilnou cestou. Jeho přístup se ukázal jako naprosto nevhodný, protože v říjnu 652 př. n. l. vypuklo otevřené povstání, které Asyřané potlačili až po čtyřech letech bojů. Ve dvou následných válečných taženích byl definitivně zničen stát Elam a většina jeho obyvatel deportována do Samaří, přičemž vzniklé vakuum měli vyplnit až Peršané. Asyřané také vedli několik výprav proti Arabům, ale během nich se spíše snažili vyvolávat pleněním a terorem spory mezi jednotlivými kmeny. Vnitřní krize Asyrské říše se naposledy naplno projevila v roce 635 př. n. l., kdy mezi členy vládnoucí dynastie vypukla občanská válka, během které byl Aššurbanipal sesazen z trůnu a poslán do ústraní v Charránu, kde asi někdy mezi roky 627 a 626 př. n. l. také zemřel.

V následujících zhruba dvaceti letech se na asyrském trůně vystřídal tři slabí panovníci **Aššur – etel – iláni**, **Sín – šuma – lišir** a **Sín – šarra – iškun**, kteří definitivně ztratili kontrolu nad situací v Babylónii, což umožnilo Chaldejci Nabopolasarovi s pomocí i některých asyrských posádek převzít moc v Babylonu a vytáhnout proti svým nenáviděným dřívějším pánům. Ačkoliv byla Asyrská říše již jen reliktem své dřívější moci a velikosti, přesto se babylonským vojskům nepodařilo dobýt Aššur. Nabopolasar se proto spojil s Médy, kterým velel **Kyaxarés**, a poslal je zničit asyrské impérium. Během let 614 – 612 př. n. l. dobyli médští vojáci Aššur, Kalchu a po třech měsících obléhání také Ninive. Zbylé asyrské jednotky se pod velením panovníka **Aššur – uballita II.** uchýlily nejdříve roku 609 př. n. l. do pevnosti Charrán, odkud byli vytlačeni do egyptského opevněného města Karchemiš, kde byly definitivně rozdrceny roku 605 př. n. l. (viz kapitola 1.). Mladší prameny se již o kdysi obávaných a téměř neporazitelných Asyřanech nezmiňují.

Hlavním jednotícím prvkem celé Asyrské říše byla osobnost panovníka a jeho armáda, která mohla proti svým protivníkům postavit dvě hlavní přednosti – svou **početní převahu** a **nejmodernější vojenské technologie**. Jako první začali používat **železné zbraně** sice již Chetitě, ale Asyřané je začali využívat doslova v masovém měřítku. Jelikož v oblasti dnešního Blízkého východu se ve starověku nacházelo mnohem více nalezišť železné rudy než cínu, který byl nezbytný pro výrobu bronzu, mohl Salmanassar III. v roce 845 př. n. l. postavit armádu 120 000 mužů, zatímco egyptští faraóni disponovali o několik století dříve jen zhruba 20 000 vojáky. Asyřané si také často chránili svá těla koženým **brněním** posíťm ještě kovovými šupinami. Příslušníci elitních a úderných jednotek nosili lamelovou zbroj ze spojených proužků kovu, která jim poskytovala nejlepší možnou ochranu na bojišti. Na hlavách všichni nosili typické kónické kovové přilby. Poslední důležitou inovací ve výzbroji byly **vysoké vojenské boty**. V jiných armádách nosili vojáci pouze jednoduché sandály nebo chodili bosí, a proto se jich mnoho zranilo ještě před začátkem bitvy

a do následného boje již nemohli zasáhnout. Asyrští pěšáci měli svá chodidla dokonale chráněna v jakémkoliv typu terénu, díky čemuž se mohli přesunovat rychleji než jejich nepřátele, přičemž během pochodu neutrpěli žádná zranění chodidel.

Pokud vojsku nevedl přímo panovník, ujímal se role vojevůdce vysoký hodnostář **tartanu**, který byl po vladaři druhým mužem v Asyrské říši. I místodržitelé (čili **šaknu**) v jednotlivých provinciích veleli několika přiděleným jednotkám, aby zajistili loajalitu svěřeného území. Tiglatpileasar III. později do funkcí provinciálních správců jmenoval tzv. **tel pihati**, což byla odměna pro vítězné vojevůdce. Původně armády Asyřanů tvořily malé jednotky profesionálních vojáků, které byly doplňovány branci z řad zemědělců. Odvedenci sice prodělali krátký výcvik, ale museli se vždy vrátit do svých domovů sklídit úrodu, což omezovalo jejich možnosti bojového nasazení. Popsaný problém vyřešil až Tiglatpileasar III. svými reformami. Nepočtené kontingenty Asyřanů doplnil cizími vojáky, které většinou musely poskytnout vazalské státy nebo se jednalo o naverbované žoldáky. Kromě nasazení v bojových operacích byly jednotky profesionálů umisťovány jako posádky v pevnostech, aby mohly chránit ohrožené úseky na hranicích říše nebo pomáhat asyrským guvernérům v zajišťování klidu a pořádku na jejich územích.

Hlavní a nejpočetnější složkou byla v armádě asyrských vládců **pěchota**, kterou tvořilo několik vzájemně spolupracujících typů zbraní. Funkci lehkých pěšáků zastávali lučištníci vyzbrojení skládanými luky s účinným dostřelem okolo 90 metrů a štítonoši, kteří mohli bojovat meči, dýkami, krátkými kopími a kyji. Pravděpodobně byli rozděleni do jednotek po padesáti nebo sto mužích (50 lučištníků a 50 štítonošů). První zasypávali nepřátelské formace salvami šípů, čímž jen předznamenávali útok těžkooděnců nebo vozatajstva s kavalérií, a druhí jim poskytovali ochranu svými vysokými dřevěnými štíty nebo stěnami z rákosí. Těžkou pěchotu tvořili kopiníci s dvoumetrovými kopími, meči a sekerami, kteří na bojišti vytvářeli formaci podobnou falanze a svými útoky rozhodovali o výsledku bitvy. Přímou palebnou podporu jim zajišťovali do brnění odění prakovníci, protože svými střelami donutili nepřátele sklopit jejich štíty, čímž mohla být jejich formace narušena lučištníky a následně rozdracena postupujícími kopiníky.

Elitní jednotky představovali vozatajové a později také kavalérie. Válečné vozy se svým vzhledem podobaly egyptským (viz kapitola 2.), ale jejich osádku tvořil kromě vozataje a lučištníka také štítonoš. Kromě ostřelování nepřátelských bojových formací byly používány také jako mobilní velitelská stanoviště pro panovníka a jeho velitele. Až během vlády krále Aššurbanipala (668 – 627 př. n. l.) se objevil těžký vůz se čtyřčlennou osádkou (vozataj, lučištník, štítonoš a kopiník) tažený čtyřmi speciálně vycvičenými koňmi, který na konci

sedmého století př. n. l. převzali vládcí Babylonské říše. Kromě jejich vysoké ceny a náročné údržby byly mnohem méně pohyblivější a efektivnější než jejich mladší a lehčí předchůdci, a proto jsou historikové přesvědčeni, že sloužily především jako prostředky pro dopravu pěchoty na a z bojiště. Popsaný vývoj jen doprovázel vznik nového druhu vojsk, který se vyvinul právě v Asyrské říši - **kavalérie**. První zmínky o bojovnicích na koních pocházejí z nálezů Tukulti – Ninurty II. (890 – 884 př. n. l.) a vyobrazení z doby vlády Aššurnasirpala II. (883 – 859 př. n. l.). Jednalo se o dvoučlennou osádku válečného vozu, která pouze seděla na hřbetu koně bez sedla a třmenů a pouze v helmách bez další zbroje. Muž v přední části řídil zvíře jako na voze a jeho spolujezdec střílel z luku a oba se přidržovali na hřbetu koně zdviženými koleny jako na oslu. Popsaný způsob umístění osádky nebyl vhodný pro rychlou jízdu. Přesto o více než sto padesát let později měl Sargon II. (722 – 705 př. n. l.) ve své armádě již jednotku 1500 jezdců, kteří používali třmeny a byli vyzbrojeni kopími a meči. Takže kavalérie musela prodělat jistý technologický vývoj, aby mohla být na bitevní poli nasazována ve velkých počtech, i když ještě panovník Asarhaddon (680 – 669 př. n. l.) posílal do útoku současně jednotky jízdy a válečných vozů.

Největším přínosem asyrského vojenství bylo ale vytvoření prvních komplikovaných obléhacích zařízení v celých dějinách vojenství. Pro jejich výstavbu a následnou údržbu musel být vytvořen rovněž nový typ vojáků – **technici** nebo **ženisté**. Kromě dobývání opevněných sídel se některé specializované jednotky zabývaly zpevněním cest pro své spolubojovníky, budováním pontonových mostů a také podkopáváním hradeb. Na základě dochovaných pramenů není možné přesně určit, kdy začali Asyřané používat svá komplikovaná obléhací zařízení, ale na reliéfech se poprvé objevují až v 8. století př. n. l. Samozřejmě jako jejich předchůdci používali Asyřané nejdříve primitivní beranidla, která vybavovali železnými hlavicemi. Později byla beranidla umístěna do 8 až 12 metrů vysokých obléhacích věží, které se většinou po náspu přisunuly k hradbám. V nich umístění lučištníci vyčistili nepřátelské cimbuří a mohl následovat útok pěchoty, která byla rovněž ve věži nebo postupovala vedle ní a na hradby se dostávala s pomocí žebříků. Asyřané také dobývali města zastrašováním jejich čelních představitelů nebo ve výjimečných případech se rozhodli i pro blokádu sídla.

Kromě invaze panovníka Sinacheriba do státu Elam roku 694 př. n. l. nejsou prameny doloženy žádné aktivity Asyřanů na moři, přičemž i pro tento útok si nechali postavit lodě u svých foinických vazalů.